

ВЛИЯНИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО ВЪРХУ ЗАЕТОСТТА НА ЖЕНИТЕ В СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Мария Манчева¹

Резюме

Настоящата статия има за цел да анализира влиянието на образованието върху заетостта на жените в страните от Европейския съюз. Степента на зависимост ще се изследва чрез емпиричен и корелационен анализ. Използвани са данни от Евростат за десет годишен период (2013-2022 г.). Въз основа на анализа са направени основни изводи за влиянието на образованието върху заетостта при жените.

Ключови думи: заетост при жените; образование

JEL: J21; I21

EFFECT OF EDUCATION ON WOMEN'S EMPLOYMENT IN EUROPEAN UNION COUNTRIES

Mariya Mancheva²

Abstract

This article aims to analyze the impact of education on the employment of women in the countries of the European Union. The degree of dependence will be investigated through empirical and correlational analysis. Data from Eurostat were used for a ten-year period (2013-2022). Based on the analysis, the main conclusions about the influence of education on employment among women were drawn.

Key words: women's employment; education

JEL: J21; I21

---

¹ Мария Манчева, главен асистент д-р в катедра „Човешки ресурси и социална защита“, Университет за национално и световно стопанство, mmancheva@unwe.bg

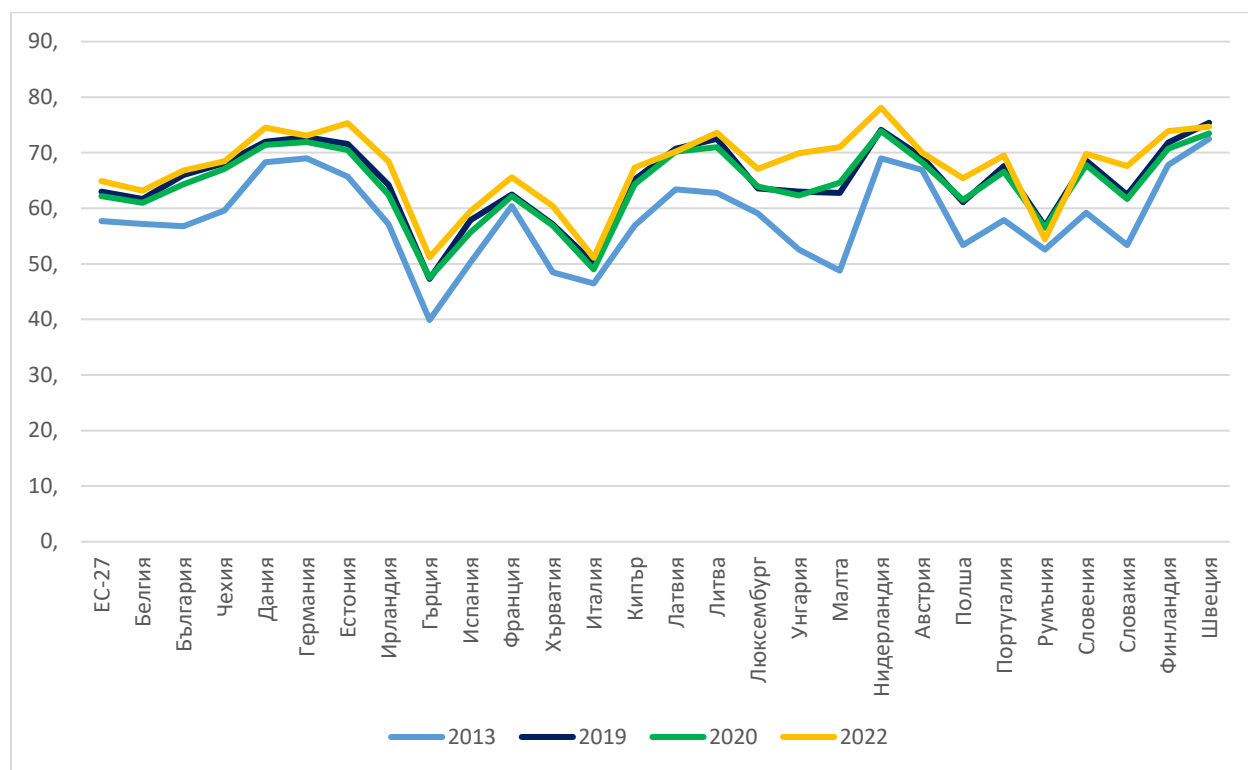
² Mariya Mancheva, Chief Assistant PhD in department Human Resources and Social Protection, University of National and World Economy, mmancheva@unwe.bg

Увод

Целта на настоящата статия е да се анализира влиянието на образованието върху коефициента на заетост при жените в страните от Европейския съюз. Продължаващите през последните десетилетия усилия за постигане на равенство между половете създава подобри условия за достъп до образование на жените и до повишаване на тяхната заетост. Наблюдаваната тенденция е за повишаване на степента на образование на жените. Според изследване на Юнеско жените магистри са повече от мъжете със същата степен на образование. В изследователските и докторските програми обаче намалява броят на жените, а се увеличава този на мъжете. [7] За неравенство между половете в областта на науката и висшето образование се споменава и в Доклад на Европейския парламент.[4] Тенденцията е за подобряване, което се осъществява с бавни темпове и се наблюдава в различна степен в отделни страни и области на Европейския съюз. В същия доклад се упоменава, че около 60 % от завършилите висше образование са жени, но едва 18% от университетските преподаватели са от същия пол. Ниският брой на жените, които са част от най-висшите академични и административни длъжности в университетите потвърждава наличието на „стъклен таван“. Понятието си използва за първи път от Гей Брайънт през 1984 в книгата му „Докладът на работещата жена“. Въпреки усилията и полаганите мерки, освен в сферата на образованието, „стъклен таван“ съществува и в други области на професионалното развитие. Това означава, че въпреки повишаващото се образование на жените се оформят невидими граници въз основа на пол, които възпрепятстват кариерното развитие на жените. Ако изследваме заетостта на жените като цяло се забелязва трайно повишаване на коефициента на заетост, което беше и една от основните цели на Европа 2020, а сега като продължение и на Европа 2030. Изключение прави 2020 г., когато в следствие на пандемията от Ковид-19 се забелязва понижение на коефициента на заетост. Според изследване на Еврофонд [5] пандемията се е отразила изключително негативно за жените с ниска степен на образование, които имат деца. Това от друга страна води до нарушаване на баланса между личния и професионалния живот. Благодарение на навременните и адекватни мерки от страна на Европейския съюз и държавите-членки, обаче не се наблюдават трайни негативни последици на пазара на труда от пандемията.

МАРИЯ МАНЧЕВА

Заетостта на жените може да се повлияе от редица фактори – образование, семейно положение, броят на децата в семейството и тяхната възраст, религия, възможностите за работа от разстояние и гъвкавите форми на заетост, продължителност на майчинство, възможностите за родителски отпуски и политиката на държавата в сферата на отглеждане на децата. На графика 1 са представени данни от Евростат за коефициента на заетост на жените на възраст 15-64 г. Средно за Европейския съюз за 2022 г. коефициентът е 64,9% като за разглеждания десетгодишен период се е повишил със 7,2 процентни пункта. Държавите, които се открояват с най-висока заетост при жените са Нидерландия (78,1%), Естония (75,3%), Швеция (74,7%), Дания (74,9%), Финландия (73,9%), Литва (73,6%), Германия (73,1).

Графика 1. Коефициент на заетост на жените на възраст 15-64 г. (%)

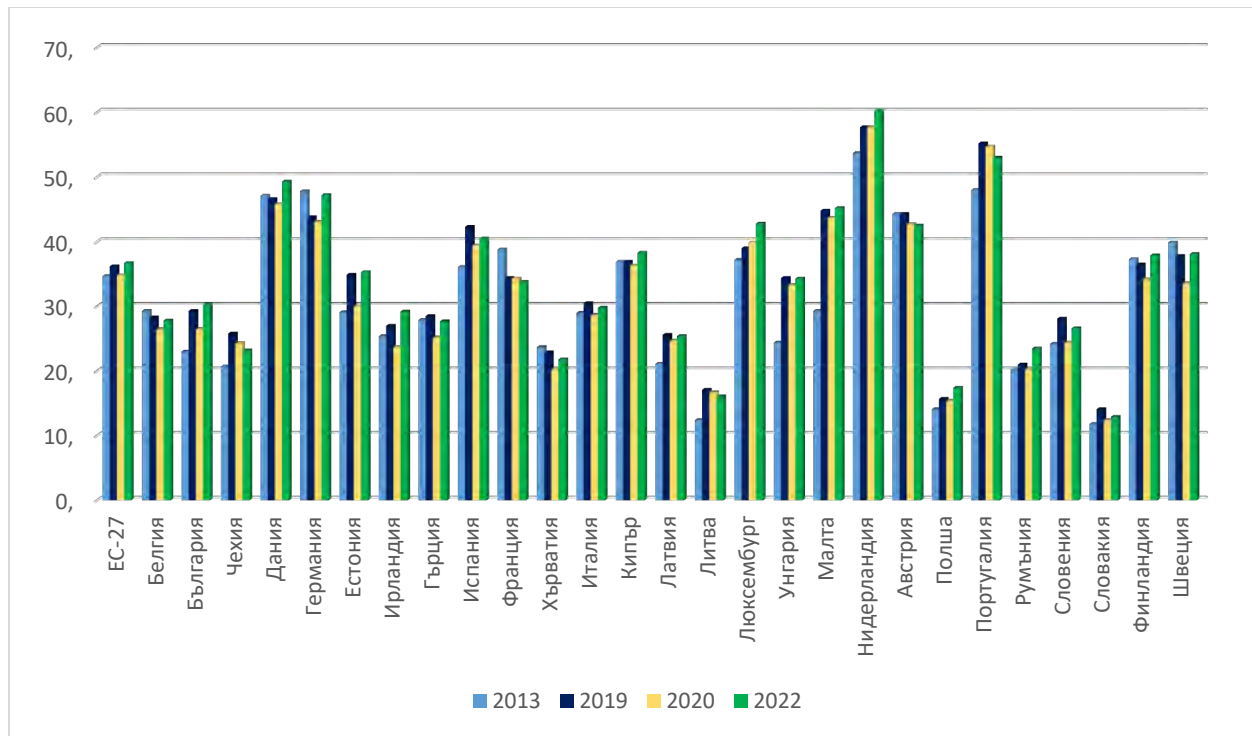
Информационен източник: Евростат, *Наблюдение на работната сила*, 2023 г.

В същото време държави като Италия (51,1%), Гърция (51,2%), Румъния (54,4%), Испания (59,5%) отчитат много по-нисък коефициент на заетост на жените. В България анализираният показател е със стойност малко над средната за съюза – 66,8%. Като положителна тенденция може да се отчете нарастването, през разглеждания десетгодишен

период, на заетостта на жените във всички държави от Европейския съюз. Продължава обсъждането и приемането на различни мерки за улесняването на жените за включване в пазара на труда и възможностите за обучение и кариерно развитие.

На следващите три графики са представени данни за заетостта на жените с основно и по-ниско образование, средно образование и висше образование. Анализът е извършен за десетгодишен период (2013-2022 г.) и се отнася за възрастова група 15-64 г. Класификацията на образователните равнища е на база International Standard Classification of Education /ISCED/. [6] Това представлява референтната международна класификация на образователните програми и свързаните с тях квалификации. Според ISCED за най-ниско ниво на лицето се смята това, което е завършено успешно. Нивата на образование са 8 като се разделят в три групи – основно, средно и висше. Със основно образование и по-ниско се определят лицата в нива от 0 до 2. Нива 3 и 4 отговарят на средното образование. Нива 5, 6, 7 и 8 обхващат краткосрочно висше образование, бакалавър, магистър и доктор).

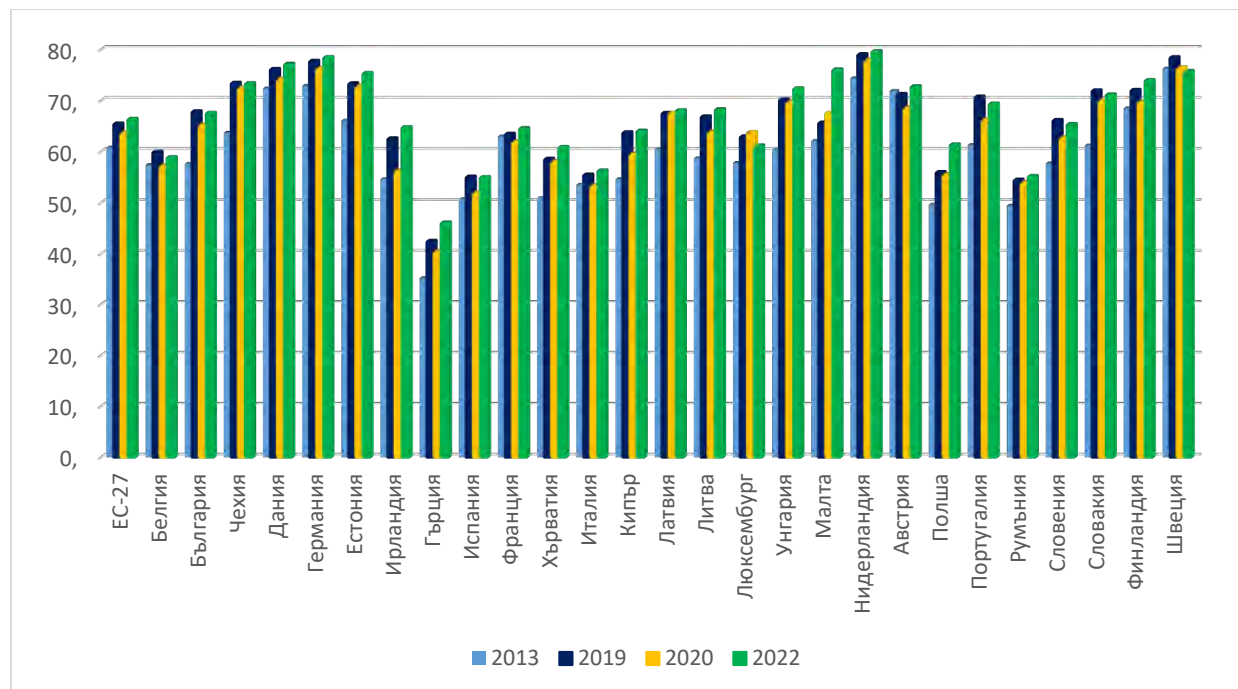
Един от сериозните проблеми в Европейския съюз е ранното отпадане от училище, като се работи усилено в насока на овладяване на този процес. Това създава голяма маса от нискоквалифицирана работна ръка, която ще бъде в тежест на публичните системи на държавите-членки. На графика 2 са представени данните за процента на жените с основно и по-ниско образование, които са заети. За повечето държави той е сравнително нисък. Средно за Европейския съюз е 36,7% като за 10 години се е покачил едва с 2 процентни пункта. Нидерландия (60,3%), Португалия (53%), Дания (49,3%), Германия (47,2%) са държавите с най-високи стойности. Значително по-нисък процент се наблюдава в Словакия (12,9%), Литва (16,1%), Полша (17,4%). По-голямата част от страните отчитат по-ниски стойности от средните за Европейския съюз. Наблюдава се голяма амплитуда между данните в различните държави от съюза.

Графика 2. Коефициент на заетост на жените с основно и по-ниска степен на образование на възраст 15-64 г. (%)

Информационен източник: Евростат, Наблюдение на работната сила, 2023 г.

На графика 3 са представени данните за заетостта на жените със средно образование (3 и 4 ISCED). Сравнение с предишната графика наблюдаваме значително по-високи проценти за всички държави. Средно за ЕС 66,2 % от жените със средно образование са заети, което е почти два пъти повече от тези с основно образование. Отново Нидерландия е начело със 79,5%, следвана от Германия (78,3%), Дания (77%), Швеция 75,6%). Държавата с най-нисък процент е Гърция – 45,9%, докато при останалите държави не се наблюдава изключително голяма разлика. Отново и при този показател се отчита повишаване на стойностите през разглеждания десет годишен период.

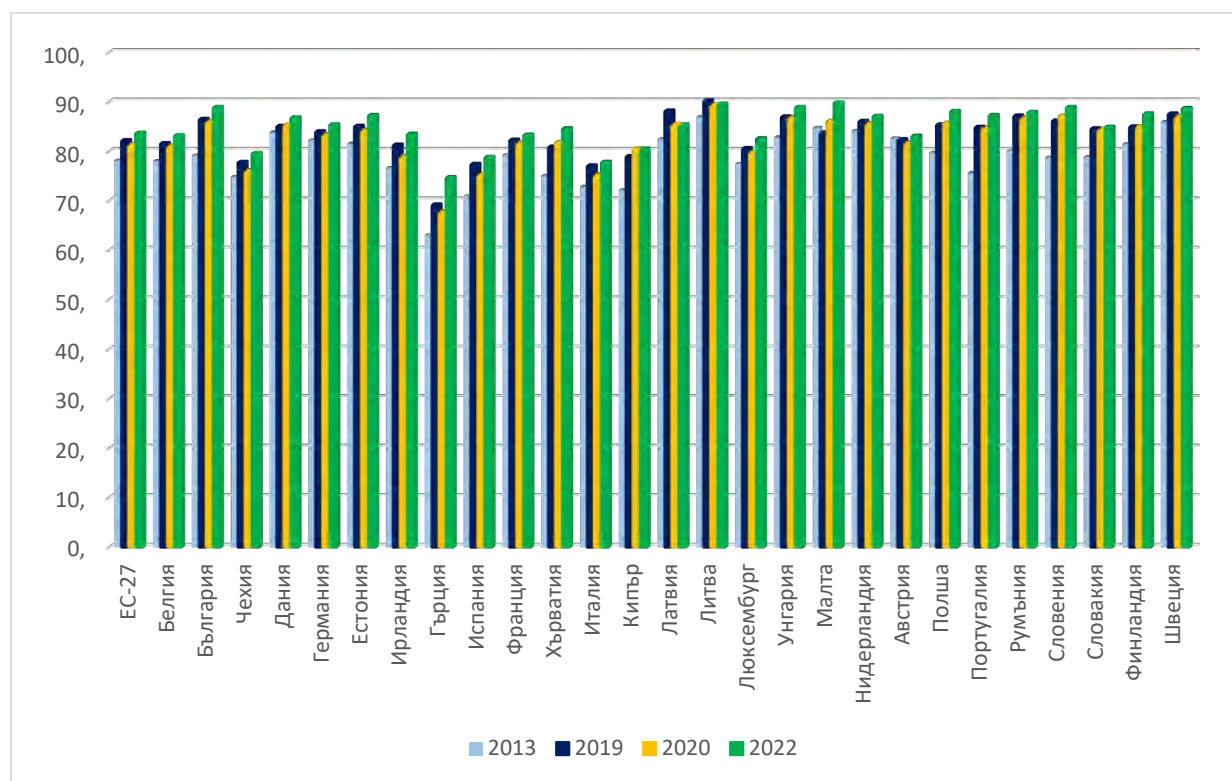
Графика 3. Коефициент на заетост на жените със средно образование на възраст 15-64 г. (%)

Информационен източник: Евростат, *Наблюдение на работната сила, 2023 г.*

На следващата графика могат да се проследят данни за заетостта на жените с висше образование за периода 2013-2022 г. Стойностите са значително по-високи от тези на предишните две графики и показва нагледно влиянието на висшето образование върху заетостта на жените. Средно за ЕС процентът е 83,6 като за десет години се е повишил с 5,4 процентни пункта. С най-голяма заетост на жените с висше образование се открояват Малта (89,8%), Литва (89,5%), България, Словения и Унгария с 88,8%. Отново Гърция е с най-нисък процент 74,6%, следвана от Италия (77,7%), Испания (78,7%) и Чехия 79,5%.

Важно е да се отбележи, че през 2020 г., когато настъпи пандемията от Ковид-19, значително е негативното отражението върху заетостта на жените с основно и средно образование. Средно за ЕС се наблюдава понижението на процента от 2019 до 2020 г. с 1,4

процентни пункта за жените с основно образование, 1,7 процентни пункта за жените със средно образование и 0,8 процентни пункта за жените с висше образование.

Графика 4. Коефициент на заетост на жените с висше образование на възраст 15-64 г. (%)

Информационен източник: Евростат, Наблюдение на работната сила, 2023 г.

През последните десетилетия едни от най-важните фактори за реализиране на трудовия пазар, освен образованието са възможностите за обучение и допълнителна квалификация. В условията на пандемията Ковид-19 и ускорената дигитализация през последните години настъпват редица промени както в работните процеси, така и в изискваните умения на служителите.[1] Повишаването на изискванията за дигитални умения и промяната в технологиите поставят нови предизвикателства, както пред младите хора, така и пред тези, които вече са се утвърдили на пазара на труда. Динамичното навлизане на дигиталните технологии във всяка сфера на обществения живот изисква задължително притежаване на елементарни компютърни познания, за да може да се извършват ежедневни рутинни процеси в професионалния и личния живот на всеки един член на обществото.[2] През следващите години, в които ще се наблюдава

переразпределение на пазара на труда, изчезването на стари и създаването на нови професии, възможностите за допълнителна квалификация и обучение ще бъдат от голямо значение. Не случайно една от основните социални цели на Европейския съюз до 2030 г. е да се повиши процента на възрастните, които се включват ежегодно в обучения.

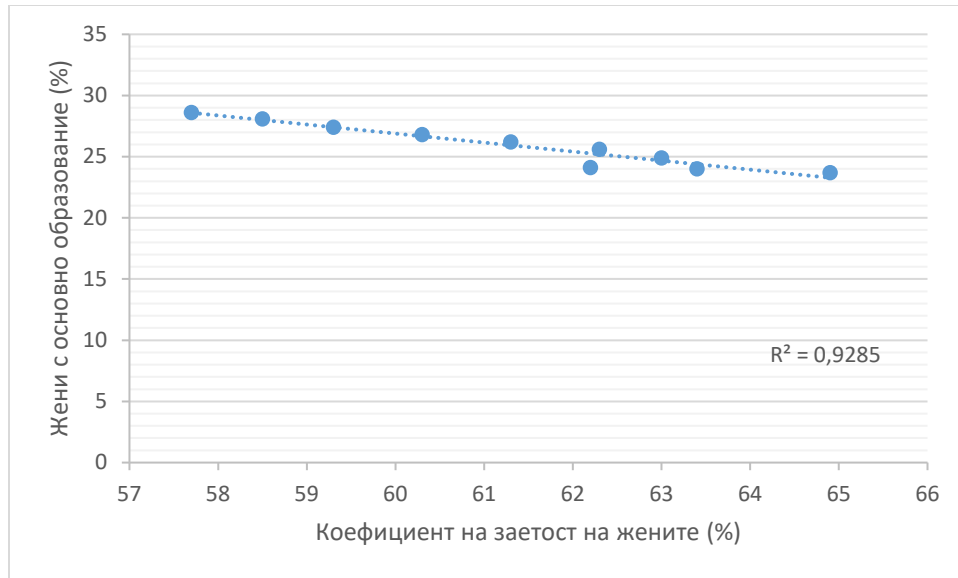
За да се извърши проверка на връзката между коефициента на заетост на жените и различните нива на образование, ще бъде извършен корелационен анализ. В таблица 1 е представена метричната скала за определяне на корелационната зависимост по Пирсън.[3]

Таблица 1. Метрична скала за определяне на корелационна зависимост на Пирсън

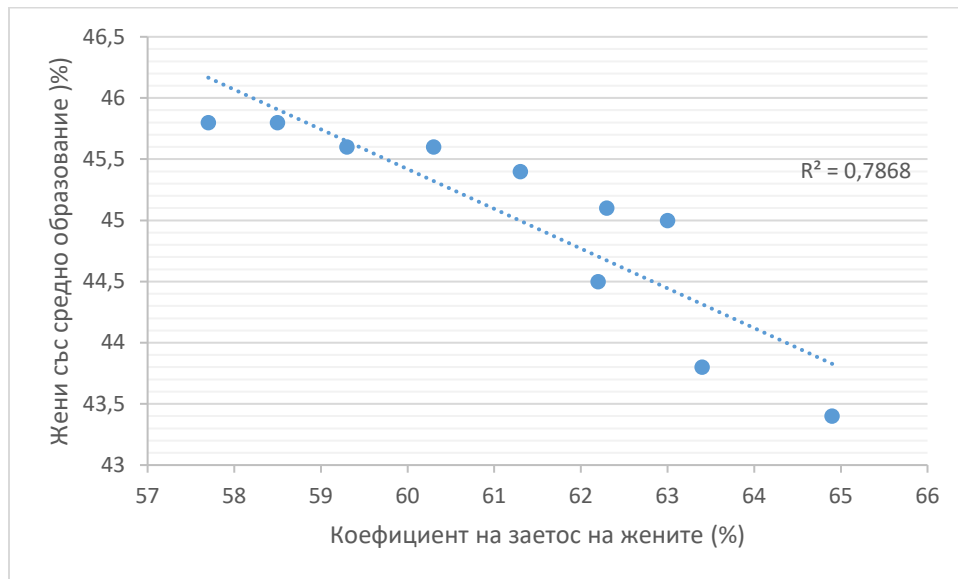
Корелационна скала	Степен на корелация
$0 \leq r < 0,3$	Слаба корелация
$0,3 \leq r < 0,5$	Умерена корелация
$0,5 \leq r < 0,7$	Значителна корелация
$0,7 \leq r < 0,9$	Висока корелация
$0,9 \leq r < 1$	Много висока корелация

Коефициентът на корелация между коефициента на заетост на жените и процента на жените с основно образование е -0,96. Според скалата на Пирсън има много висока степен на корелация, но с отрицателен знак. Което означава, че връзката между двата показателя е обратна. Коефициентът на детерминация е 0,93 или 93 % от промените в процента на жените с основно образование ще даде отражение върху коефициента на заетост на жените.

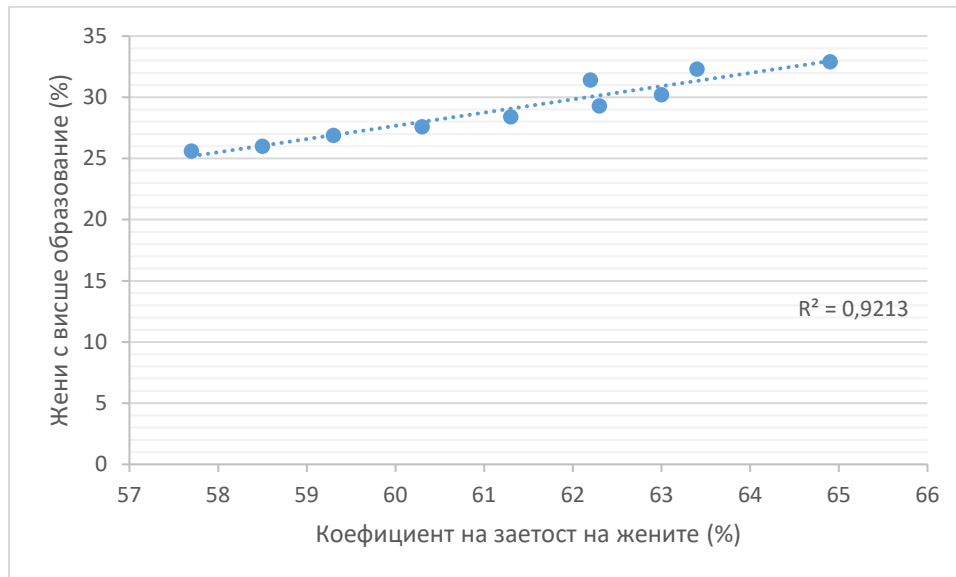
Графика 5. Графика на разпределение на корелационна зависимост между коефициента на заетост и жените с основно образование

Графика 6. Графика на разпределение на корелационна зависимост между коефициента на заетост и жените със средно образование

Подобна е ситуацията и на графика 6, но с по-голям наклон на правата. Тук коефициентът на корелация е отново с отрицателен знак и е $-0,89$. Коефициентът на

детерминация е 0,79. Отново наблюдаваме обратна зависимост между процента на заетост на жените и процентът на жените със средно образование.

Графика 7. Графика на разпределение на корелационна зависимост между коефициента на заетост и жените с висше образование

При търсенето на зависимост между коефициента на заетост на жените и процента на жените с висше образование откриваме права връзка. Коефициентът на корелация е 0,96, което показва много висока корелация. При повишаването на единия показател, ще се повиши и другия. Коефициентът на детерминация е 0,92.

Изводи и препоръки

- Въз основа на проучване на европейските стратегически документи и настоящото емпирично изследване, може да се обобщи, че все по-значимо място на съвременните пазари на труда е отредено на работещите жени. В тази насока е необходимо реализирането на целесъобразни активни трудови политики, даващи възможност за професионално развитие, кариерна реализация, паралелно със съвместяване на личния с професионалния живот.

- Графика 1 в статията онаглеждава нивото на заетост на жените, като прави впечатление, че с най-висока процент се откроява Нидерландия. Тя е страната и с най-добре развита гъвкава заетост, включваща работа от къщи, която дава възможност за съвместяване на личния с професионалния живот. Неоспорим факт е, че високото ниво на образование е предпоставка за по-голяма възможност за гъвкава заетост и социална сигурност, което е подходяща форма на заетост при жени с малки деца.
- Едно от сериозните предизвикателства пред европейските и българските институции е предотвратяването на ранното отпадане на децата от образователната система. Ниското ниво на образование е негативен фактор, който увеличава риска от безработица, нископлатена заетост и липса на социална сигурност. Пазарът на труда търпи значителни трансформации свързани с дигитализацията и навлизане на изкуствения интелект в работните процеси. Тези промени водят до отпадане на много от професиите, в които са заети лица без професионални умения и с ниско ниво на образование. За ограничаване на бъдещата безработица е необходимо да се формират професионални обучения за уязвимите групи на пазара на труда, каквито са жените с ниско равнище на образование. Те ще дадат възможност на тези лица да продължат да бъдат част от пазар на труда и да се интегрират успешно в новите дигитални обществени условия.
- Пандемията Ковид-19 се яви като катализатора, който ускори дигитализацията и иновативните технологии, същевременно налагайки високи изисквания към знанията и уменията на работна сила. Положителната тенденция е, че през последните години се наблюдава плавно амплитудно нарастване на жените с висше образование. От графика 7 в разработката се откроява правопрпорционалната връзка между коефициента на заетост и жените с висше образование. Коефициентът на корелация е 0,96, което показва много висока корелационна зависимост между високото ниво на образование при жените и високата им заетост на пазара на труда.
- В забързания глобален и дигитален свят, пазарът на труда се нуждае от високообразовани специалисти, което е ключов фактор за една конкурентна и просперираща икономика.

Заклучение

В заключение, следва да се изведе един генерален извод, а именно, че настоящият пазар на труда е изключително динамичен, високотехнологичен и иновативен. В съвременното общество жената не е просто домакиня и майка, но тя заема лидерски позиции в обществения живот и е незаменима част от пазара на труда. За да може „Тя - трудещата се съвременна жена“ да е адаптивна и конкурентна е необходимо да притежава високо ниво на образование, непрестанно да усъвършенства „меките“ си умения и професионалните си компетенции, както и да притежава завидни дигитални познания. Горепосочените качества се изграждат единствено, чрез инвестиции в човешки капитал под формата на обучение и допълнителна квалификация, които са от първостепенно значение за достигане на стабилна заетост, високи трудови възнаграждения и социална сигурност сред работещите жени.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

- (1) Атанасова, М. (2022), Предизвикателства пред управлението на човешките ресурси в контекста на съвременните трансформации на работните процеси в организациите, списание „Икономически и социални алтернативи“, УНСС, с. 5, бр. 2
Atanasova, M. (2022), Predizvikelstva pred upravlenieto na choveshkite resursi v konteksta na savremennite transformatsii na rabotnite protsesi v organizatsiite, spisanie „Ikonomicheski i sotsialni alternativi“, UNSS, s. 5, br. 2
- (2) Колева-Стефанова, Д. (2021), Дигиталните технологии и предизвикателствата пред които е изправено населението на Европейския съюз. „*Индустриални отношения и обществено развитие*“. Списание на синдикат висше образование „Подкрепа“, с. 40, бр. 4
Koleva-Stefanova, D. (2021), Digitalnite tehnologii i predizvikelstvata pred koito e izpraveno naselenieto na Evropeyskia sayuz. „Industrialni otnoshenia i obshtestveno razvitie“. Spisanie na sindikat visshe obrazovanie „Podkrepa“, s. 40, br. 4

- (3) Мишев, Г., С. Цветков (1998) Статистика за икономисти, УИ „Стопанство, С.
Mishev, G., S. Tsvetkov (1998) Statistika za ikonomisti, UI „Stopanstvo, S.
- (4) Комисия по правата на жените и равенството между половете, ЕП, Доклад относно професионалните кариери на жените в рамките на науката и висшето образование и наличието на т.нар. стъклени тавани, (2014/2251(INI))
Komisia po pravata na zhenite i ravenstvoto mezhdru polovete, EP, Doklad otnosno profesionalnite karieri na zhenite v ramkite na naukata i vissheto obrazovanie i nalichieto na t.nar. stakleni tavani, (2014/2251(INI))
- (5) Eurofound (2020), *Living, working and COVID-19*, Research report
<https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/living-working-and-covid-19>
- (6) <https://uis.unesco.org/en/topic/international-standard-classification-education-iscled>
- (7) [Women are Missing from the Ranks of Higher Education and Research | UNESCO UIS](#)
- (8) <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>